

Жарко Б. Вељковић*, Српски научни центар, Београд
Љубиша Васиљевић, Народни музеј, Крушевац
Žarko B. Veljković, Serbian Scientific Center, Belgrade
Ljubiša Vasiljević, National Museum, Kruševac

Топоними *Беракела* и *Круџац* Топонyms *Berakela* and *Krupac*

Сажеџак: У раду се обрађује еџиџеџи и кџиџиџи на џрчком Веракелџновс „беракелски” на воџивној џлочи, џосвећеној Аџолону и Асклеџију, из села Круџац, осам киломеџара од џрада Пироџа. Следећи миџљења изнеџа у лиџераџури, рад износи следеће закључне мисли на ову џему:

Аџиџко име села Круџац је џрачко, џласи Беракела (*Веракел(λ)α, *Веракел(λ)η) и значило би „букв. ‘џамни извор’, односно ‘блаџњав извор’”, а џре но џиџо је џосџало име месџа, било је џо исџрва име разбијеноџ, веџином џермоминералноџ извориџиџа Круџачка баџица близу Круџачке мочваре, данаџњеџ ребџака, коју је оно исџиџањем воде и сџворило.

Савремено име села Крупац моџло је исџрва да буде локални назив за „џојас суве земље усред мочваре и слично” џе да џласи *Крупа, а односио би се на џрвобџиџну локаџију месџа на вишем џерену од разбијеноџ, веџином џермоминералноџ извориџиџа Круџачка баџица у близини Круџачке мочваре, данаџњеџ ребџака, коју је оно исџиџањем воде и сџворило. Савремени облик Крупац, џџ. дијалекаџски Крупец насџао би џако од џрвобџиџноџ имена села с џридевом круџски, *Крупско село или слично, а џреко сџароџ локаџива једнине *в Крупци (селџ) и сл. у млађем облику *в Крупци, одакле је џоџом начињен нов номинаџив Крупац (Крупец).

Село Круџац је своје аџиџко име Беракела добило, а савремено име Крупац моџло добиџи џо локалном разбијеном, веџином џермоминералном извориџиџу Круџачка баџица и оближњој Круџачкој мочвари, да-

---

* sapphousatthis@gmail.com

нашњем рибњаку, коју је оно испицањем воде и сиворило – у античко време по изворишту и мочвари, а у новије време по појасу суве земље усред по изворишта и оближње мочваре, на ком је само село првобитно и било лоцирано.

Кључне речи: Круџац код Пироја, војивна плоча, епитет и ктетик Βερακεληνός, Βερακελιαν, топоними Беракела и Крупац, ирачки, српски

Abstract: This study deals with the epithet and ktetic Βερακεληνός, Βερακελιαν on a votive plaque, dedicated to Apollo and Asclepius from the village of Крупац which is some eight kilometers from the town of Pirot. Taking into consideration the opinions presented in the literature, the study presents the following thoughts on the topic:

The ancient name of the village of Крупац is Thracian and it reads Βερακελα (*Βερακέλ(λ)α, *Βερακέλ(λ)η) which would literally mean dark spring or muddy spring and before it became the name of the place, it was the name of the fracture, mostly thermo-mineral spring of Крупачка банџика near Крупачка моčвара swamp which is a (fish)pond today, created by the water release.

The contemporary name of the village Крупац could have been at first a local name for an area of dry land in the middle of the swamp and would have read *Крупа referring to the original location of the place on the higher ground than the fracture, mostly thermo-mineral spring of Крупачка банџика near the Крупачка моčвара swamp which is today's (fish)pond, created by the water release. The contemporary name Крупац i.e. the dialectal form Крурџс would thus be formed from the original name of the village with the adjective krupski, *Крупско село or similar and via the old locative singular *v Крурџци (selџ) or similar, and in the younger form *v Крурџци, from which the new nominative form Крупац (Крурџс) was then created.

The village of Крупац got its ancient name Βερακελα and the modern one Крупац could have got from the local fracture, mostly thermal-mineral spring Крупачка банџика and the nearby Крупачка моčвара swamp which is a (fish)pond today, created by the spring – in ancient times by the spring and swamp and more recently by the strip of dry land in the middle of that spring and nearby swamp, where the village itself was originally created.

Keywords: Крупац near Pirot, votive plaque, epithet and ktetic Βερακεληνός toponyms Βερακελα and Крупац, Thracian, Greek, Serbian

УВОД

Село Круџац, осам километара југоисточно од града Пирота, највеће је сеоско насеље у општини Пирот. Лежи на десној долинској страни Нишаве, десне притоке Јужне Мораве, у подножју

ниске планине *Киџика*, дијал. *Ћиџика*. У источном делу атара села налази се *Крупачка мочвара*, данас рибњак, и систем крашких врела (сталних, периодских, пукотинских и термалних) на контакту долињске стране и дна долине Нишаве. Крупац се убраја у стара српска насеља. Настао је на месту са остацима неког античког насеља (*Географска енциклопедија насеља Србије*. Књ. 3, 2001, стр. 244; Живковић, 2014, стр. 108). Поменуто извориште, смештено између Крупаца и суседног Великог Села, назива се *Крупачка бањица*. Оно је разбијено, тј. вода избија на више места, и (већином) је термоминерално. Вода се тамо јавља под североисточним ободом котлине, дуж *Нишавској раседа*, а на контакту кречњака и језерских седимената. Описујући околину Крупаца, Јован Цвијић је још крајем XIX века утврдио да по њеном дну избијају загрејане воде из дубоких вирова. Из ових вирова, вртачастих депресија, избијају воде температуре и до 22°C. Број ових извора, као и њихову издашност и праве температуре тешко је утврдити јер се њихове воде у дубини мешају са подземним крашким водама (Петровић и Поповић, 2006, стр. 44-47).

Археолошки су засведочени тумули у Крупацу, које је први истраживао археолог Милоје М. Васић 1910. године. Резултати његових истраживања били су негативни археолошки подаци (Васић, 1910, стр. 270, 273). У старијој литератури помиње се тумул у Крупацу под називом *Моџила* у коме је било римских опека, а посебну пажњу привукао је потоњи налаз вотивне плоче са представом удвојених трачких коњаника, која је посвећена Аполону и Асклепију. Вотивну плочу археолог Александар Јовановић повезује у култу са њој оближњим (већином) термоминералним изворима, односно Крупачком бањицом (Јовановић, 1980, стр. 7; Петровић и Поповић, 2006, стр. 44-47).

Поменута вотивна плоча откривена је 1953. године, на око 150 метара југоисточно од Крупаца. У близини самог места налаза и раније су откривани остаци римских грађевина, делови водоводних и канализационих цеви, делови мозаика, као и други покретан археолошки материјал. Реч је о вотивној плочи од ситнозрнастог мермера, четвороугаоног облика. Димензије плоче јесу следеће: дужина 34 cm, ширина 25 cm, дебљина 4 cm. На доњем оквиру плоче налази се грчки натпис исписан у три реда. Висина слова натписа износи 1,4 cm. У уоквиреном пољу плоче, у плићем реље-

фу, представљена су два јахача на коњима у ходу, окренути лицем један према другом. На средини представе је дрво које се у горњем делу рачва и око ког је обавијена змија. Лево од дрвета, при дну представе, налази се профилисана ара. Сами коњаници одевени су у хитоне који се лепршају за њима, а у левој, односно десној руци држе пљоснат предмет (можда патеру). Текст натписа гласи: *Ἀπόλλωνι καὶ Ἀσκληπιῶ | Βερακεληνοῖς. Γάϊος Πρόκλου | εὐζήμενος ἀνέθηκε.*¹ (Сermanović-Kuzmanović, 1982, str. 17; Петровић, 1964-1965, стр. 249, 250, в. сл. 1) – Гај, син Прокла, посветио је (ову икону) Аполону и Асклепију беракелским, (испунивши) дати завет (превод Ж. В.).

Слика 1 Вотивна плоча из Крупаца (Петровић, 1964-1965, стр. 249)
Picture 1 Votive plaque from Krupac (Petrović, 1964-1965, page 249)

Према мишљењу археолога Петра Петровића, рељефна представа на поменутој плочи представља пример синкретизма култова Диоскурâ и Трачког коњаника. И то нарочито у овом случају где пратећи натпис очитује јатричка божанства Аполона и Асклепија, док су рељефно представљеним Диоскурима исто тако придаване функције излечитеља и лекара (Петровић, 1964-1965, стр. 250). Епитет *Βερακεληνοῖς* на натпису, што је датив множине муш-

¹ Читај: [απολωνι και ασκληπιου βερακελενοισ. γαιος προκλου ευζημενος ανεθηκε].

ког рода придева *Βερακεληνός*² „беракелски”, представља јединствен топоним, непосведочен у неком другом писаном споменику. На основу аналогије са епитетом (и ктетиком) *Σαλδοκεληνός*³ на *найїйису с локалиїїеїа Глава-Панеїа (Глава Панеїе)*⁴ у Бугарској, исти аутор скреће пажњу како би друга основа придева *Βερακεληνός, -κεληνός*,⁵ могла да има значење глаголке радње: „тећи, извирати”. У томе смислу Петровић износи и претпоставку како овај епитет (и ктетик) који указује на топоним може бити управо античко име села Крупча, као и то да је ово античко име Крупча било испрва антички назив извор(ишт)а у Крупцу, односно данашњег (већином) термоминералног изворишта Крупачка бањица. Петровић надаље закључује како у овом случају имамо пример топонима повезаног етимолошки са локалним извором те јасан пример бањ(иц)е коришћене у римском периоду (Петровић, 1964-1965, стр. 249).

Са изнесеним закључком ми се у потпуности слажемо јер на коришћење још од античких времена воде са локалног термоминералног изворишта указују јасно археолошки потврђене античке водоводне цеви у Крупцу (текст према Васиљевић, 2018-2019, стр. 16, 17, 19).

Најпосле, у Крупцу је пронађен и римски миљоказ са натписом на грчком језику из 247-249. н.е. који указује на пут према Пауталији, данашњем Тустендилу, и уједно индицира да се у античком Крупцу могла налазити путна станица на локалној римској комуникацији *Timac(h)um Minus – Pautalia* (Кулине у Равни – Тустендил). Он, минимално реконструисан, гласи: *Ἀγαθῆ τύχη | Ὑπὲρ ὑγείας καὶ σωτηρίας καὶ αἰωνίου διαμονῆς τε καὶ «!» νείκης θει|οτάτου αὐτοκρά|τορος Ἰουλίου Φιλίππου | σεβαστοῦ καὶ Μαρκίας Ὀτακίλιας Σευήρας σεβαστῆς ἡγεμο|νεύοντος τῆς Θρακῶν | ἐπαρχίας Φουρνίου Που|πλιανοῦ*

² [беракеленос].

³ [салдокеленос].

⁴ Споменути локалитет се данас зове *Глава-Панеїа* или *Злаїїна Панеїа*. [Сугестија рецензента.] Међутим, поступајући према нормативној препоруци правописа у тачки 199 о транскрипцији именâ из словенских језика „да словенска имена не преносимо само формалном транскрипцијом, него и уз извесна системска прилагођавања, која омогућују да се име складније уклопи у наш граматички систем” (Пешикан, Јерковић и Пижурџица, 2010, стр. 176, 177), бугарски топоним *Глава-Панеїа* у значењу „извор/врело (реке) Панеге” овде транскрибујемо као *Глава Панеїе*.

⁵ [келенос].

πρεσβευτοῦ σεβαστοῦ ἀντιστρατήγου. Ἡ Πανταλίῳν πόλις τὸ μίλιον.⁶ – Срећан (пут)! Миљоказ – (на путу за) град Пауталију. (Подигао га је) за здравље, добростање, дуг живот и успех у свему боголикоме цезару августу Јулију Филипу (Арапину) и (августу) Марцији Отацилији Севери намесник провинције Тракије, царски легат конзуларног ранга Секст Фурније Публијан (превод Ж. В.).

С друге стране, на паралелној локалној римској комуникацији *Timac(h)um Majus – Pautalia*, у Тимакуму Мајусу, данашњем Нишевцу код Сврљига, као и у селу Бајкалско (бившем Чоклову) код Ћустендила, тј. Пауталије, пронађени су натписи посвећени локалној богињи водâ, Хери Сонкетени (Хери Сонкетској) и оба би сведочиола о јатричким карактеристикама термоминералних вода и Тимакума Мајуса (Нишевца) и уз то Крупачке бањице и термоминералних извора у Пауталији (Ћустендилу), односно о термоминералном богатству целе ове области (Petrović i Filipović, 2013, str. 37-42; Petrović i Grbić, 2014, str. 24, 26, 27, 29, 30).

БЕРАКЕЛА И КРУПАЦ

На тему епитета и ктетика који указује на топоним грчки *Βερακεληνός* „беракелски” можемо казати следеће.

Његова, према мишљењу Петровића, друга основа *-κεληνός* у могућем значењу глаголске радње „тећи, извирати” у литератури је препозната као локални грчки придев трачког порекла *-κελ(λ)ηνός*, у претпоставци изведен од трачке речи *κέλ(λ)α*, грецизирано *κέλ(λ)η*⁷ „извор, врело” (Detschew, 1957, str. 238; Дуриданов, 1976, стр. 40, 47, 76, 107, 118; Duridanov, 1985, str. 24, 75, 78, 144; Georgiev, 1975, str. 25, 26; Георгиев, 1977, стр. 49, 68, 83, 178; Georgiev, 1981, str. 109, 113; *Lexikon der indogermanischen Werben*, 2001, str. 207).⁸ Поменуто реч/имени-

⁶ [агатхе тѷхе / хѷпер хѷгеиас каи сотериас каи аиониу диамонес те каи никес тхеиотату аутократорос иулиу филипу себасту каи маркиас отакилиас сеуерас себастес хегемонеуонтос тес тхракон епархиас фурниу пуплиану презбеуту себасту антистратегу / хе пауталион полис / то милион].

⁷ [кела / келе].

⁸ Ово тумачење дато код Дуриданова (1976, стр. 76), даје још Дечев (Detschew, 1957, str. 238) и своди на праиндоевропски корен **g^uel-*[гвел] „капати, извирати”, који се у *Lexikon der indogermanischen Werben* (2001, str. 207) реконструира са ларингалом, **g^uelH-*[гвел^x], на основу староиндијских, хетитских и германских потврда; Дечев упућује на старо високонемачко *quellan* „извирати”, а Георгиев (1977, стр. 83) на немачко *Quelle* „извор”, које изводи од праиндоев-

ца у трачкој се топонимији јавља и појединачно и комбиновано с придевом као првом основном, па отуд топоними: *Κέλλη* „букв. *Извор/Врело*, путна станица на путу *Via Egnatia* у данашњој Северној Македонији”, *Κέλλαι*⁹ (мн.) „букв. *Извори/Врела*, путна станица код данашњег града Чирпан у Бугарској”, *Συρ-α-κέλλη*¹⁰ /*Syracella* „букв. *Славо врело*, данашњи град Малкара у европском делу Турске”, као и топоним **Σαλδ-ο-κέλη*¹¹ који је посведочен преко грчког придева *Σαλδοκεληνός*, ктетика и епитета бога Асклепија у од Петровића споменутоме натпису с локалитета Глава Панеге, односно изворишта реке Панеге у Бугарској, а који на трачком језику значи „букв. ‘златан извор’” (Дуриданов, 1976, стр. 40, 47, 51, 76, 118). Стога, друга основа *-κεληνός*, односно у претпоставци *-κέλ(λ)α* (*-κέλ(λ)η*) „извор, врело”, представља неспорни део овога епитета и ктетика, односно топонима.¹²

И не само то. На овај начин реконструисаним целим топонимом трачки **Βερακέλ(λ)α*, грецизирано **Βερακέλ(λ)η*¹³ „Беракела”, бавио се први 1975. и 1977. индоевропеиста и палеобалканолог Владимир Георгијев који је сматрао да му је праоблик трачко **Βελακέλλα*¹⁴ у значењу „букв. *Бели извор / Бело врело*” (од индоевропског **b^hel-o-g^welnā*¹⁵ „букв. ‘бели извор, бело врело’”) (Georgiev, 1975, str. 25, 26; Георгиев, 1977, стр. 49, 68, 178).¹⁶

ропског **g^welnā* [гвелна]. Треба поменути да се изнесено тумачење не своди на везу Асклепијевих епитета са (свештеним) изворима, него и на индоевропску етимологију трачког елемента *-κελ(λ)α* која је у најмању руку могућа, ако се пође од широко распрострањеног мишљења да је трачки спадао у сатемске језике, у којима су се лабиовелари изједначили са простим веларима, а са друге стране да је са германским делио ‘помак сугласника’ (*Lautverschiebung*), те би очекивани рефлекс праиндоевропског **g^w[гв]*у њему било *k*. [Сугестија рецензента.]

⁹ [келаи].

¹⁰ [сүракеле].

¹¹ [салдокеле].

¹² В. фусноту 8.

¹³ [беракела / беракеле].

¹⁴ [белакела].

¹⁵ [бхелогвелна].

¹⁶ На информацији како овај топоним, што је најмање спорно, могуће садржи трачку реч **κελ(λ)α* „извор”, чему је на трагу био већ Петар Петровић, а први формулисао Георгијев, остајемо захвални једном од рецензената рада.

Потом, 1985. г, овим топонимом бавио се и траколог Иван Дуриданов који је, међутим, сматрао да му је праоблик такође **Веракέλλα* у значењу „букв. ‘тамни извор, тамно врело’” (од трачкога **βερ-α-κέλλα* „исто”) (Duridanov, 1985, str. 24, 75, 78, 144).¹⁷

Ми бисмо се лично одлучили за Дуридановљево решење из следећих разлога:

1) Георгијевљевој претпостављеној трачкој делимичној дисимилацији ликвидâ $\lambda : \lambda > \rho : \lambda$ у **Велакέλλα* > **Веракέλ(λ)α* не може се пронаћи аналогија у трачком језичком материјалу, већ би се одатле очекивала потпуна дисимилација ликвидâ $\lambda : \lambda > \sigma : \lambda$ судећи према потврђеној потпуној дисимилацији ликвидâ $\rho : \rho > \sigma : \rho$ у **Αθρυπαρα* > **Αθυπαρα/Αθυπαρη-*,¹⁸ **Bruzásuras* > **Bússuras* и *Δαρδάπαρα/Dardápara*, тј. **Dá^erdba^era* > *Δέδβερα*¹⁹/*Dá^edba^era* (Дуриданов, 1976, стр. 20-24, 28-85, 112-122; Duridanov, 1985, str. 10-16, 20-87, 124-134; Георгиев, 1977, стр. 11-19, 30-104, 166, 169, 187-189; Georgiev, 1981, str. 108-114, 118-120, 150-154; Велькович и Савин, 2018, стр. 237).

2) Прва основа овог трачког топонима, која је очито придев – у претпоставци придев *βέρας/βέρα-*, грецизирано *βέρης*²⁰ „таман”, јесте уобичајен(а) у трачкој топонимији и посведочен(а) је топонима: *Βέρης* „букв. ‘тамно (тло)’ или ‘тамна (река)’, град у античкој Тракији” те *Вер-ί-παρα*²¹ „букв. Тамни поток, ‘тамна вода’, данашње село Беријево код града Севлијева у Бугарској” (Дуриданов, 1976, стр. 32, 74; Duridanov, 1985, str. 24, 25, 124; Georgiev, 1981, str. 150, 151).

3) Како смо горе изложили, према мишљењу Петровића, ово античко, трачко име Крупца *Беракела* било је испрва антички назив извор(ишт)а у Крупцу, односно данашњег (већином) термоминералног изворишта Крупачка бањица, што би се у овом случају по-

¹⁷ Дуриданов за први део топонима **Вер-α-κέλ(λ)α* узима супротно значење од Георгијева, „таман”, на основу свога тумачења трачког топонима *Βέρης*, а на основу литавског *beras* „смеђ, рићкаст”. То је далеко од сигурног (као, уосталом, и Георгијевљево тумачење). [Сугестија рецензента.]

¹⁸ [атхрүпара / атхүпара / атхүпаре].

¹⁹ [дардапара / дедбера].

²⁰ [берас / бера / берес].

²¹ [берипара].

казало и као етимолошки потврђено и хидрографски мотивисано. Наиме, *-кела* у *Беракела* било би на трачком „извор”, а и цело *Беракела* било би на трачком „букв. ‘тамни извор’, односно ‘блатњав извор’” будући да се поменуто разбијено, већином термоминерално извориште налази близу Крупачке мочваре, данашњег рибњака, коју је оно истицањем воде и створило.²²

На изнесени начин разоткрива нам се античко, трачко име данашњег села Крупца **Βερακέλ(λ)α*, грецизирано **Βερακέλ(λ)η* „Беракела”, које је посведочено преко грчког придева *Βερακεληνός* „беракелски”, а које би на трачком значило „букв. ‘тамни извор’, односно ‘блатњав извор’”.

Стога можемо изнети прву закључну мисао, да је античко име села Крупца трачко, да гласи *Беракела* (**Βερακέλ(λ)α*, **Βερακέλ(λ)η*) и да би значило „букв. ‘тамни извор’, односно ‘блатњав извор’”, а пре но што је постало име места, било је то испрва име разбијеног, већином термоминералног изворишта Крупачка бањица близу Крупачке мочваре, данашњег рибњака, коју је оно истицањем воде и створило. Ојконим је овде настао од претходног микрохидронима.

А на тему имена села, топонима (на српском) *Круџац* можемо да кажемо следеће.

Реч је изворно о српском и словенском уобичајеном називу местâ *Круџа*. Он потиче од словенске речи **крџа* која је означавала „појас суве земље усред воденог тла, суви рт усред мочваре и сл.”, а која је истога корена с глаголом *крџѣѣти*²³ „скупити, смањити и сл.” (Dersen, 2008, str. 251; *Этимологический словарь славянских языков 13*, 1987, стр. 27; Rzetelska-Feleszko i Duma, 1991, str. 21; Skok, 1972, str. 215).²⁴

²² Аутори прихватају Дуридановљево тумачење трачког топонима **Βερακέλ(λ)α* са придевом „таман”, у проширеном значењу „блатњав”, позивајући се на то да се разбијено извориште у Крупцу налази близу Крупачке мочваре, коју је оно истицањем воде и створило. То није немогуће, али је далеко од сигурног (као, уосталом, и Георгијевљево и Дуридановљево тумачење). [Сугестија рецензента.]

²³ [кро^апа / кро^апети].

²⁴ За име места *Круџац* аутори претпостављају микротопонимско порекло од речи **крџа* у значењу „појас суве земље усред воденог тла, суви рт усред мочваре и сл.”. Њу *Этимологический словарь славянских языков 13* (1987, стр. 27, 28), s. v. **крџь(ъ)/*крџьѣ* не наводи међу словенским компаративним материјалом, али наводи глагол **крџѣти*; ипак, нема примене на имена места. [Сугестија рецензента.]

У случају нашег *Круица* покушано је у литератури да се овај јасно српски и словенски топоним етимолошки објасни како долази од латинске речи (у множини) *cruppellarii* „оклопници” (*Географска енциклопедија насеља Србије*. Књ. 3, 2001, стр. 244; Стојковић, 2010, стр. 17). Међутим, то је ем етимолошки непотребно, ем ако је насеље античког датума, то не значи аутоматски да и његово име мора да буде античког постања и етимологије, а и од наводнога латинског облика ***Cruppellarium* или сл. очекивао би се (недјачкѝ) балканоромански облик ***Krupǎlarj(u)/**Kruřǎlarj(u)*²⁵ (уп. Вељковић, 2020, стр. 147), што би коначно у српском дало ***Крѝлар/**Крфлар* и слично, а тога – нема.

Тако на тему нашег *Круица* можемо казати да је име села *Круица* могло испрва да буде локални назив за „појас суве земље усред мочваре и сл.” те да гласи **Круѝа*, а односио би се на првобитну локацију места на вишем терену од разбијеног, већином термоминералног изворишта Крупачка бањица у близини Крупачке мочваре, данашњег рибњака, коју је оно истицањем воде и створило. Наиме, у својој монографији о Крупцу географ и етнограф Јован Ћирић и публициста и истраживач Витомир Живковић износе да предтурско, најстарије сточарско-земљорадничко насеље Крупца – према релевантним индикацијама – није било насељено на темељима римског Крупца, већ више њега, на шумском и заравњеном терену према садашњем потезу *Аниѝанас* („Свети Атанасије”). Према остацима, на месту *Аниѝанас* налазила се црква са црквеним зградама, од које данас нема скоро никаквог трага (Ћирић и Живковић, 1974, стр. 59). Горе наведени топоним као име села јавља се најраније записан у турско време у дефтерима, (18–27. VI) 1576. године као ’Курупич’ и (10. I – 30. XII) 1606. као ’Курпич’, односно (с писањем Х за (-)ц и (-)ч, изостављањем непостојаног -а- / -ѝ- пред -ц/-ч и писањем/читањем *кур(у)-* за *кру-* пред сугласником) у свом ни данас неизмењеном облику *Круица*, тј. дијалекатском *Круѝѝ* (*Географска енциклопедија насеља Србије*. Књ. 3, 2001, стр. 244; Пешикан, 1982, стр. 7, 95; Пешикан, 1984, стр. 32; *Турски извори за бѝларскаѝа истѝорѝа*, 1972, стр. 151, 152; *Турски извори за бѝларскаѝа истѝорѝа*, 1974, стр. 197, 235, 696; Златковић, 2017, стр. 189).²⁶

²⁵ [крупǎларј(у) / круřǎларј(у)].

²⁶ На овом месту изложићемо (у исправљеном, новом читању) становнике села Крупца поменутих година.

Стога можемо изнети и другу закључну мисао, да је име села *Круџац* могло испрва да буде локални назив за „појас суве земље усред мочваре и сл.” те да гласи *Круџа, а односио би се на првобитну локацију места на вишем терену од разбијеног, већином термоминералног изворишта Крупачка бањица у близини Крупачке мочваре, данашњег рибњака, коју је оно истицањем воде и створило. Савремени облик *Круџац*, тј. дијалекатски *Круџица* настао би тако од првобитног имена села с придевом *круџски*, *Круџско село или сл., а преко старог локатива једнине *в Круџци (*селџ*) и сл. у млађем облику *в Круџци, одакле је потом начињен нов номинатив *Круџац* (*Круџица*). Ојконим би овде настао од претходног хидронима.

Можемо додати и то да је ово село своје античко име *Беракела* добило, а савремено име *Круџац* могло добити по локалном разбијеном, већином термоминералном изворишту Крупачка бањица и оближњој Крупачкој мочвари, данашњем рибњаку, коју је оно истицањем воде и створило – у античко време по изворишту и

Године 1576. у Крупцу записане су следеће старешине кућа - овчари, снабдевачи овцама и овчијим производима (‘целепкешани’):

- поп Никола и Матко од оца по имену Пејо (вероватно поп Пејо, вероватно обојица од истог овог оца) [с 50 оваца]
- Стајко (или Станко) {прочит. ‘Стајкио’} од оца по имену Радослав [с 30 оваца]
- Стојан од оца Дмитра {прочит. ‘Димитре’} [с 25 оваца]
- Џоца, Џуца / Џоца (име м.) {прочит. ‘Чуче’} од оца Џерца (дијал. Џерце = Ђерђе (<*Ђорђе*)) {прочит. ‘Черче’} [с 30 оваца]
- поп Пејо [с 30 оваца]

Године 1606. у Крупцу записане су следеће старешине кућа – власници земље:

- Цветко који је син Додин/Дудин (име м.) {прочит. Дудин}
- Пена (име м.) {прочит. ‘Пене’} од оца по имену Братоје {прочит. ‘Братой’}
- Стојан који је син Грујин {прочит. ‘Груин’}, а отац му био Груја {прочит. ‘Груе’} који је био син Николин (вероватно поп Никола из 1576. вероватно од оца по имену Пејо, вероватно такође попа)
- Милчо, Миљчо / Милцо, Миљцо {прочит. Милчо} који је син Миликин (име м.) {прочит. ‘Милкин’}
- Џорце/Џурце (дијал. Џорце, Џурце = Ђорђе, Ђурђе) {прочит. Джурдже} који је син Пенин (могуће Пена од оца по имену Братоје)
- Јеремил {прочит. ‘Јрмил’} који је син Пенин {прочит. ‘Петин’} (могуће Пена од оца по имену Братоје)

(Грковић, 1977, стр. 79, 84, 89, 105, 133, 135, 136, 155, 207, 211; Крешић, 2020, стр. 133; *Турски извори за бџларскаџа историја*, 1972, стр. 151, 152; *Турски извори за бџларскаџа историја*, 1974, стр. 197, 235; читање исправљено према Пешикан, 1982, стр. 6-8, 56, 57 и Пешикан, 1984, стр. 88).

мочвари, а у новије време по појасу суве земље усред тог изворишта и оближње мочваре, на ком је само село првобитно и било лоцирано.

ЛИТЕРАТУРА

- Cermanović-Kuzmanović, A. (1982). *Monumenta intra fines Jugoslaviae reperta*, Leiden, E. J. Brill.
- Ћирић, Ј., Живковић, В. (1974). *Круџац : његова историја, историја, друштво и животи, народноослободилачки рат*, Пирот, Музеј Понишавља.
- Dersen, R. (2008). *Etymological dictionary of the Slavic inherited lexicon*, Leiden; Boston, Brill.
- Detschew, D. (1957). *Die thrakischen Sprachreste*, Wien, R. M. Rohrer.
- Дуриданов, И. (1976). *Езикът на Траките*, София, Издателство „Наука и изкуство“.
- Duridanov, I. (1985). *Die Sprache der Thraker*, Neuried, Hieronymus.
- *Этимологический словарь славянских языков : югославянский лексический фонд. Вып. 13, (*kroměžirь-*kyžiti)* (1987). Москва, Наука.
- *Географска енциклопедија насеља Србије. Књ. 3, М-Р* (2001). Београд, Географски факултет, Агента, Стручна књига.
- Georgiev, V. (1975). Die thrakischen Götternamen. Ein Beitrag zur Religion der alten Thraker. *Linguistique balkanique*, 18 (1), 5-56.
- Георгиев, В. (1977). *Тракийски и њиховијезик*, София, Издателство на БАН.
- Georgiev, V. (1981). *Introduction to the history of Indo-European languages*, Sofia, Publishing house of the Bulgarian academy of sciences.
- Грковић, М. (1977). *Речник личних имена код Срба*, Београд, „Вук Караџић“.
- Јовановић, А. (1980). Тумули из античког периода у југоисточној Србији и на Косову. *Сџаринар*, 31, 1-16.
- Крешић, О. (2020). *Манасџир Хиландар и Буџари у XVIII веку: културне и економске везе*. Докторска дисертација. Нови Сад, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за историју.
- *Lexikon der indogermanischen Werben* (2001). Wiesbaden, L. Reichert.
- Петровић, Ј., Поповић, М. (2006). Бање и бањице у горњем и средњем
- Понишављу. *Пиротски зборник*, 31, 33-51.

- Петровић, П. (1964-1965). Нови вотивни натписи из јужне Србије. *Сџаринар*, 15-16, 245-251.
- Petrović, V. P., Filipović, V. (2013). Epigraphic and archaeological evidence contributing to identifying the location and character of Timacum Maius. *Balkanica*, 44, 35-49.
- Petrović, V. P., Grbić, D. (2014). The Roman roads between Upper Moesia and Thrace: archaeological and epigraphic evidence. *Journal of ancient topography*, 24, 23-32.
- Пешикан, М. (1982). Зетско-хумско-рашка имена на почетку турскога доба I. У: П. Ивић (ур.), *Ономајолошки њрилози*, 3 (стр. 1-120). Београд, Српска академија наука и уметности.
- Пешикан, М. (1984). Зетско-хумско-рашка имена на почетку турскога доба III. У: П. Ивић (ур.), *Ономајолошки њрилози*, 5 (стр. 1-182). Београд, Српска академија наука и уметности.
- Пешикан, М., Јерковић, Ј., Пижурица, М. (2010). *Правопис српскога језика* (измењено и допуњено екавско изд.), Нови Сад, Матица српска.
- Rzetelska-Feleszko E., Duma J. (1991). *Dawne słowiańskie nazwy miejscowe Pomorza Szczecińskiego*, Warszawa, Omnitech Press, Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy.
- Skok, P. (1972). *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Knj. 2, K - poni*, Zagreb, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti.
- Стојковић, Д. (2010). Насеља и становништво општине Пирот (осврт на поједине историјске, етничке и демографске карактеристике). *Гласник Етнoграфског музеја*, 74 (1), 11-108.
- *Турски извори за бълјарскага историја*. 3 (1972). Софија, Българската академия на науките.
- *Турски извори за бълјарскага историја*. 5 (1974). Софија, Българската академия на науките.
- Васић, М. (1910). Народни музеј у 1910. години. *Годишњак : Српска краљевска академија*, 24, 223-280.
- Васиљевић, Љ. (2018-2019). Споменици култа античких и јатричких божанстава откривени у окружењу лековитих извора – простор источне и јужне Србије. *Зборник : Народни музеј Ниш*, 27-28, 9-22.
- Велькович, Ж. Б., Савин, Д. (2018). Возможный фракийский гидроним – Бусур на территории племени трибаллов в восточной Сербии. *Linguistique balkanique*, 58 (2), 235-238.

- Вељковић, Ж. Б. (2020). Још једном о називу *Сврлиј* (*Сврљиј*). *Етнo-културолошки зборник за истраживање културе источне Србије и суседних области*, 23, 145-150.
- Златковић, Д. (2017). Микротопонимија општине Пирот – допуна. *Пиротски зборник*, 42, 171-207. doi: 10.5937/pirotzbor1742171Z
- Живковић, Н. (2014). Говор Пирота. *Пиротски зборник*, 39, 71-113.

Примљено/ Received on 25.04.2022.

Ревидирано/ Revised on 11.08.2022.

Прихваћено/ Accepted on 17.10.2022.